

משהו עצוב ומעציב, הנוגע ללב אנוש...

חשוב למען המערכת: התפקיד של שסתומי ביטחון. המפלגה הקומוניסטית — אז מק"י, כיום רק"ח — היא מנגנון לניצול הזעם והתיסכול של המוני הציבור הערבי בישראל, אשר המדינה היהודית מתנכרת להם. מבוזה אותם ומשפילה אותם. לולא רק"ח, היה מצב זה גורם מזמן להתפוצצות. רק"ח קולטת את הרגשות האלה, איכשהו את רין הממשלה הצינונית. חרות ממלאה את אותו התפקיד, בממדים רחבים עוד יותר. לגבי רגשות הזעם והתיסכול של המוני היהודים המיזרחיים. היא מעניקה להם אפשרות של פרוקו, היא מתעלת את רגשות הזעם והתיסכול, הקיפוח וההשפלה. כמדינה רכה מאוד, זהו הישגו של מנחם בגין האישי.

היתה לו יכולת למשוך אליו את אהבתם של ההמונים האלה — אהבה אישית. האהבה ניתנה לאיש, ורק תודרת לו — למפלגה.

אין לדעת מה יהיה גורלה של אהבה זו, כאשר יורד האיש מן הבימה. היא לא תעבור אוטומטית לאדם אחר. לאיש מיושריו האפשריים אין מויגה זו של תכונות וסגולות, שהפכה את מנחם בגין לרמות אבהית, המדברת אל ליבם של מארוקאים ותימנים, עיראקים ותורכים.

אילו נבחר רויד לוי כיוורשו, יתכן כי ברבות הימים היתה תנועת החרות הופכת מיפלגה מיוזרית, וממשיכה בתפקידה ההיסטורי כשסתום ביטחון של המישטר הקיים. אך לוי נדחה — בעיקר על ידי המיזרחיים עצמם, שאינם מעלים על דעתם שאחד משלהם יכול להנהיג את המדינה.

הם חיפשו בגין שני, אשכנזי, פולני, שישמש להם כדמות אב.

יתכן שכאן מתחילה התפתחות, שתהרוס את תנועת החרות כמיפלגה של מיוזג גלויות. ויתכן שרבים עוד יתגעגעו אל מנחם בגין, האיש שהחזיק את כל החבילה הזאת ביחד, כאשר כל התנאים כבר הובילו לעבר ההתפרקות.

מנחם בגין זכאי לכך שפרשת-חיייו תידון נכולה כמיקשה אחת, על כל תקופותיה — תקופת פעולתו כפולין ומעצרו כבריית המועצות, תקופת פעולתו כראש האירגון הצבאי הלאומי, תקופת פעולתו כראש תנועת החרות באופוזיציה, ותקופת פעולתו כראש ממשלת ישראל.

רק אנשים ששטניים מאוד מסוגלים לחרוץ על כך דין פשוט וחלק.

הדיעות חלוקות, ותישארנה חלוקות, על בריחתו מפני הנאצים וכואו לארץ-ישראל ורך וילנה, מחנה הריכוז הסובייטי וצבא אנדרס.

הדיעות תישארנה חלוקות גם לגבי תקופת מנהיגותו כצ"ל. יזכרו את מלון המלך דויד ודיריאסיק, את עוליהגדרום ותלית שני הסמלים הבריטיים.

נדמה לי שעומדת לו מאותה תקופה זכות אדירה: לולא אישיותו המיוחדת במינה של מנחם בגין, אין כל ספק שהיתה פורצת מילחמת-אחים בת-קופת-הסיוון.

מנחם בגין מנע מילחמת-אחים, או ובפרשת אלטלינה. במושגים של ימינו, הוא לא היה אבר-מוסה ישראלי.

על תקופת כהונתו כראש האופוזיציה הימנית ניתן לשמור לו חסד. הוא התנהג במשך כל השנים הארוכות האלה בהגינות, ככבוד, ולרוב תוך הקפדה על כללי המישטר הדמוקרטי מחוץ להתקשרות היסטורית בימי הסכנה-יש לומים, וחרף הנאומים-מדהמירפסת ומסעי-האופנועים.

אם זכאי אדם להישפט על פי מושגיו ואמונתו, אפשר להגיד על מנחם בגין שנשאר נאמן לעצמו ולדרכו, מתחילתה ועד סופה.

אפשר לשלול את הדרך (ואני שולל אותה, כמוכי, לחלוטין), וכאותה שעה לכבד אדם שחי על פי אמונתו.

השאר הוא ירכוז בין היסטוריונים. תקופת מנחם בגין בתולדות המדינה הסבה, עתה, נחלתם.

אורייה זקן

משהו שמעטים נותנים עליו את דעתם.

כאשר עלה מנחם בגין לשלטון הביעו רבים מאיתנו חשש קודר שמה צפוי לנו עידן של רודנות טוטאליטרית, הרס החריות של האדם, עירעור הדמוקרטיה ועריצות קנאית.

היו שניכאו את שירתן האלימה של שבתות, ריכזו חופשי-הביטוי, ועוד ועוד.

נבואות אלה לא התאמתו.

כנוראי, היו חריגות רבות. אך היו כאלה — וחמורות מהן — גם כימי שילטונה של מפא"י בגילגוליה השונים.

מנחם בגין התגלה כדמוקרט אמיתי. הדמוקרטיה הישראלית נשמרה בימי שילטונו — לגבי היהודים במדינת-ישראל. וגם מבחינה זו, לא היה המאזן בימי דויד בן-גוריון חיובי יותר.

לאורך כמה מאות קילומטרים בגבול מצריים-ישראל. הוא התכוון לעשות שלום גדול. שלום זוהר, בין ישראל והאומה הערבית הגדולה כולה. בעיני רוחו ראה מרחב חדש, גדול ומאוחד, ובו משולבות מדינת-ישראל ומדינת פלסטין במערכת חדשה של רווחה, פריחה וכיטחון. מה נשאר מן החזון הגדול הזה?

מעט מאוד.

מנכון, גם המעט הזה לא היה בא עלינו, לולא היה מנחם בגין מוכן לשלם עבורו.

אני סבור כי גולדה מאיר, למשל, לא היתה מסוגלת גם לכך. ואולי גם לא יצחק רבין. את זה, לפחות, אין לשלול ממנחם בגין.

אך מול החזון המבהיק של סאראת, בעל

ל בי יוצא אל האיש מנחם בגין, המסתתר בכיתו מבלי לאכול ולהתגלה. יש משהו מן הטראגיות הספרותית כסיום זה של דרד-חיים ארוכה.

משהו עצוב ומעציב, הנוגע ללב אנוש. התופעה עצמה ידועה בטבע היטב. אריה זקן, שכוחותיו כלו, מסתתר מתחת לשיח וממתין לסופו, מבלי לאכול, לטפל בעצמו ולוודו ממקומו. אין הוא חולה. הוא כאילו אומר: די לי. אני מתפטר מן החיים.

בגין אינו חולה, הוא פשוט ויתר. רצון-החיים נטש אותו.

שום מכה חיצונית לא הכריעה אותו. בניגוד לאיוב, לא היכה אותו אלוהים באסונות ובמחלות. כל המכות שירדו על מנחם בגין — מבפנים הם באו, מתוכו.

אולי יש בהן חוקיות סימלית מספר ייפית, כמו במחזה יווני קדום.

האיש שאמר על אחד מיריביו שהוא "חיה דרדגלית" ושיש לו "שערות על הפנים" — מתנהג עתה כחיה פצועה, ואינו יכול לגלח את שערות פניו. יתכן שגורמת לכך מחלת-עור, כפי שטוענים מקורביו. יתכן כי הוא מסרב להתגלה, מפני שהגילוח הוא סימן לנכונות להתמודד עם העולם.

מחזה עצוב. מחזה אנושי. אי-אפשר שלא לחשוב על האיש השוכב על מיטתו בחדרו המואפל, ואי-אפשר שלא לרחוש לו אהדה אנושית.

ש האומרים שאהדה זו אינה במקומה. יש השוללים ממנו בזעם את הזכות לאהדה אנושית כלשהי.

מנחם בגין נתן את הפקודה לפלישת צה"ל ללבנון, שעלתה עד הרגע הזה ב-518 צעירים ישראליים.

האם העצב האנושי של מנחם בגין שקול כנגד העצב השורר ב-518 בתים בישראל?

האם הוא שקול כנגד ההרג וההרס, היסורים והוועות שהיו מנת-חלקם של רבבות בני-אדם אחרים בעיקבות החלטה זו — והממשיכים להיות מנת-חלקם?

קול כמו אחינו זועקים אלינו מן האדמה. האם יכולה להישמע הרממה של אדם אחד, שנעצב אל ליבו?

אני יודע. אני מודה שאיני מסוגל לשקול עצבות, למרוד עצב. תהיה אשמתו של האיש כאשר תהיה, כמנהיג וכפוליטיקאי — עדיין יש לו הזכות לאהדה אנושית כבן-אדם.

אולי אין זה צודק, אבל זה אנושי.

עם תום עידן בגין בתולדות המדינה, מותר לערוך סיכום כולל, מעבר לחלקו בהרפתקה האומללה בלבנון.

מהו המאזן הכולל של שש ורבע שנות שילטונו?

יש אורות ויש צללים. ואין הם תרי אמוים, בהכרח, את ההערכה השיטחית הנשמעת פה ושם.

כאשר באים למנות את ההישגים של שילטונו, מופיע — בדרך כלל — השלום עם מצריים כראש הרשימה.

אינני שותף להערכה זו. כלל וכלל לא.

אני הייתי שם את השלום עם מצריים כראש רשימת הכישלונות.

מנחם בגין לא השיג שלום עם מצריים. הוא החמיץ אותם.

היה לו מזל, וכראשית עידן שילטונו גמלה בליבו של אדם מיוחד-כמינו ואחד-כדורו, אנוני אל-סאדאת, ההחלטה לעשות מעשה היסטורי שאין לו אח ורע.

בתנועת-ידיד אחת פתח אדם דגול זה את שער-ישימים.

מנחם בגין אחרי מות אשתו: "וישאל את נפשו למות..."

החריקות הקטנות שהיו בימים האחרונים של שילטונו לגבי סעיף פלוני וסעיף-מישנה אלמוני, והביקורת הציבורית שנמתחה עליהן — דווקא הן מוכיחות עד כמה לא היו בימי שילטונו של בגין חריקות וחריגות גדולות.

אנחנו מתייחסים לכך כאל דבר מובן מאליו. הלוואי וזה היה כך. הלוואי ויכולנו להיות בטוחים שזה יימשך.

הלוואי וניתן היה לקבוע בוודאות כי בעולמם של יצחק שמיר ואריאל שרון בטוחה הדמוקרטיה הישראלית, כמו בעולמו של מנחם בגין.

על כך מגיעה למנחם בגין התודה.

מגיעה לבגין תודה גם על תפקיד אחר, שאין מרכים לדבר עליו.

אנחנו יושבים כולנו על פיצצת-זמן מחרידה — הפצצה של התפרקות החברה הישראלית — לאשכנזים ול"מיזרחיים".

למנחם בגין ניתנה סגולה נדירה בשטח זה. הוא מנע את ההתפוצצות. ליתר דיוק — הוא דחה אותה.

פעם, לפני הרבה שנים, טבע דויד בן-גוריון את הסיסמה "בלי חרות ובלי מק"י". שתי המיפ-לגות היו בעיניו, מחוץ למערכת הלגיטימית. אך שתיהן מילאו — ועדיין ממלאות — תפקיד

הממדים ההיסטוריים, הציג בגין תוכנית קטנה, מעשה חנווני. הוא היה מוכן לשלום נפרד, מוגבל ומצומצם. הוא לא רצה לשים קץ למלחמה. אלא סיים את הקרב בגבול אחד, כדי להתרכז בקרב אחר בגבול אחר. הוא לא חתר להשלמה היסטורית עם האומה הערבית, על עמיה וארצותיה, אלא לשיפור התנאים לסיפוח השטחים הכבושים של "ארץ-ישראל השלמה".

חזון קטן לעומת חזון גדול. מעשה קטן לעומת מעשה גדול.

השלום הקטן מחזיק מעמד. הגבול הרומי רגוע. השערים כדורים פתוחים. אבל מצריים שילמה עבורו מחיר כבד, ורוחה עכורה. היא נשארה מחוץ למישפתח-העמים ומחוץ לאומה הערבית. היא נמקה בגטו, כמו ישראל.

כשביל ארץ גדול ועתיקה, בעלת היסטוריה של 8000 שנה, שהיתה מרכז התרבות הערבית והחיים המדיניים הערביים, זוהי מציאות קשה.

היא מאשימה בכך את מנחם בגין. ולא בלי צדק.

הרפתקה האומללה בלבנון, החמצת השלום הגדול עם מצריים, החרפת המלחמה המכוערת בעם הפלסטיני — שלוש אלה עומדות בראש טוה-החובה במאזן השילטון של בגין.

מה עומד בראש טוה-הזכות?